

Herfst 2008

De Paddenbroek V.Z.W.
Natuur Educatief Centrum

Paddenbroekstraat 12
1755 Gooik

Tel: 0496.14.76.43
of: 02.532.06.14

Website:
www.paddenbroek.be
E-mail:
info@paddenbroek.be
Reservaties en agenda:
agenda@paddenbroek.be

Werkten mee aan dit tijdschrift:

Katelijne Aelens
Isabelle Brisaert
Piet Chrispeels
Jozef De Neef
Michel Pasteleurs
Johnny Van Bavegem
Aloïs Van den Akker
Erwin Vandersteen

Verantwoordelijke uitgever:
Piet Chrispeels,
Paddenbroekstraat 12, 1755 Gooik

Inhoudstafel

Voorwoord	3
Landbouw in De Paddenbroek	4
De Solanum tuberosum, een onderge- waardeerde knol.	6
Even maar.	8
De grote Geest is sterker dan de machine	8
Pamelse Datjes.	10
Verslag van twee werkvergaderingen van het bestuur.	11
Interview met Hugo en Nele	14
Wereldbollen	16
Inwinteren van bijenvolken	17
Ledendag op zondag 31 augustus .	20
Aankoop van fruitbomen.	23
Agenda.	23
Lid worden van onze vereniging "De Paddenbroek" doe je door 8,00 € te storten op rekening 734-0120350-79 met vermelding van naam en adres.	

Dit Leader+ project wordt medegefinancierd door
de Europese Unie en het departement
Landbouw en Visserij van de Vlaamse Overheid

Voorwoord

Beste lid,

Als een donderslag bij klare hemel valt de kredietcrisis op ons hoofd. De media staan er bol van en iedereen, die je tegen het lijf loopt, heeft het erover. Het is voorwaar geen goede zaak, want wij dreigen teruggeworpen te worden op het elementaire bestaan, waarmee zoveel mensen op wereldvlak geconfronteerd worden. Hopelijk zijn onze beleidsmensen voldoende bij machte om het tij te keren.

Als milieubeweging stappen wij niet in een doemscenario. Wij trachten eerder te wijzen op de kansen, die er altijd zijn om aan onze basisbehoeften te voldoen in het leren kennen én het ontwikkelen van de natuur. De Paddenbroek heeft de ambitie deze kansen op het terrein waar te maken ...

Dit herfstnummer moge je op het goede spoor zetten van een zelfvoorzienend en zelfredzaam bestaan. In onze vereniging zijn mens en natuur partners, die het beste met elkaar voorhebben. Wat nu een bedreigende crisis is, kan weleens een élan zijn naar een anders-omgaan met de dingen.

Dat is alvast mijn wens!

Piet Chrispeels
Voorzitter

Landbouw in De Paddenbroek

Op het paspoort van De Paddenbroek staat voluit geschreven “Natuur Educatief Centrum”. Uit de begripsomschrijving zou je kunnen opmaken dat De Paddenbroek zich vooral oriënteert op een doorgedreven observatie van de pure natuur, die zich op het domein en vooral aangrenzend in het Lombergbos uit alle hoeken en kanten op de bezoeker afkomt. De ontsluiting van het achterland door de aanleg van het Plattelandspad, dat over de gronden van De Paddenbroek loopt, heeft de kansen tot natuurstudie en -beleving enorm vergroot.

Aanverwante partners, die De Paddenbroek als uitvalsbasis voor hun activiteiten plannen, richten zich vooral op de ontdekking van deze omgevende ongerepte natuur, waarin zoveel beestjes en planten hun aandacht gaande houden.

Zo zie je overdroten J.N.M.-ers met netjes, al dan niet aan de stok, achter vlinders aanzitten of insecten scheppen uit de poel. De Paddenbroek richt zich dan ook op een doelpubliek, dat een bijzondere belangstelling koestert voor zoveel verdrongen en bijna vergeten vormen van leven, met name op scholen en natuurverenigingen.

Aan de ingezetenen én de buitenstaanders dreigt het te ontgaan dat een tweede doelstelling van De Paddenbroek, gelijkwaardig aan de eerste, er in bestaat de landbouw in de brede zin, die weinig of niet milieubelastend en tegelijk innovierend is, op het terrein een kans te geven. Een aantal keuzes binnen het lopend beplantingsplan maken dit duidelijk.

Wij zetten ze even op een rijtje:

Zo is er vooreerst de aanleg van de hoogstamboomgaard.

Het magere schema van een beperkt aantal variëteiten wordt doorbroken. Tijdens de bloei wordt de bestuiving, essentieel voor de bevruchting, gemaximaliseerd, wat een overvloedige oogst doet binnenhalen. De produktie moet dus niet worden opgekrikt door een sterk spuitprogramma, dat vaak milieubelastend werkt. De fruitbomen kunnen zich harmonieus ontwikkelen, zonder in een keurslijf gedwongen te worden van een geleide groei.

De hoogstamboomgaard wordt ook begraasd. Uit ervaring weet elke fruitkweker dat er een symbiose tot stand komt tussen plant en dier: het vee houdt de bodem vrij van parasitaire wildgroei, die uiteindelijk verwordt tot een veld vol distels en netels, en het zorgt ook voor de nodige bemesting. Kunstmest komt er dus bijna niet meer aan te pas.

Verder kreeg de “experimentele” boomgaard, zoals op het overzichtpaneel aangestipt, op het terrein een plaats toegewezen. Het betreft hier een laagstamaanplanting van diverse kersenvariëteiten. Professionele kwekers in de regio kijken er naar uit wat De Paddenbroek er gaat van terecht brengen. Het Pajottenland staat inderdaad mijlen ver verwijderd van wat elders de modale bedrijfsvorm is van steenfruit: in laagstam, overnet en zonodig overkapt.

Dat De Paddenbroek op het vlak van de kleinschalige landbouw kleine modelletjes kan aanreiken, bewijst onze aardappeloogst. Bij de keuze van het plantgoed

werd uitgekeken naar weinig plaaggevoelige variëteiten. “Charlotte“ en “Eden“ haalden de norm.

Na alle stappen in het productieproces te hebben genomen, met name “zachte“ bewerking van de bodem, aanvoer van compost en mest, beperkte bestrijding van het onkruid en van de plaag werd een reuze-oogst binnengehaald, omgerekend 75.000 à 80.000 kg per hectare. Het spreekt boekdelen dat een professionele kweker bijzonder geïnteresseerd bleek in onze aanpak.

Zo liggen nog diverse mogelijkheden open, die wij bij gelegenheid nader kunnen toelichten. Nog een aantal gronden blijven naar de toekomst toe beschikbaar voor eigen agrarische projecten. Zeker is dat de landbouwpoot moet versterkt worden, als wij tenminste ooit onze bouwplannen gerealiseerd willen zien. De afdeling “Land“ van Stedenbouw staat erop dat De Paddenbroek deze voorbeeldfunctie blijft waarmaken.

Wij zullen het maar geweten hebben!

De Solanum tuberosum, een ondergewaardeerde knol

De consumptie van de aardappel gaat zo'n 8.000 jaar terug. Via de Spaanse ontdekkingsreizigers belandde hij in de zestiende eeuw in Europa; daarna veroverde hij de hele wereld. De aardappelplant is bijzonder interessant, zowel wat het nutri-

tionele aspect als wat het rendement betreft. De aardappel is immers bijzonder voedzaam. De knol bevat veel koolhydraten, vitamines en mineralen en op basis van het droge gewicht is zijn proteïnegehalte vergelijkbaar met dat van de graangewassen. In de schil gekookt is de aardappel eveneens rijk aan micronutriënten. Het rendement van de aardappel is groter dan dat van graangewassen, want het niet-eetbare gedeelte maakt slechts 15% uit van het totale gewicht van de aardappelplant. Voor graangewassen is dit 50%.

De aardappel is een ideaal product in het kader van voedselvoorziening en economische ontwikkeling. Hij kan een grote meerwaarde bieden voor de arme boeren. Door zijn beperkte bewaartijd is de aardappel – die voor 80% uit water bestaat – niet interessant voor transport. Hij is dus hoofdzakelijk bestemd voor de lokale handel. Wat de teelt betreft, is elk jaar een nieuw begin. Elk teeltseizoen is volledig onafhankelijk van het vorige. Eventuele ellende van de voorbije jaren wordt niet meegenomen.

We mogen ook niet voorbijgaan aan het maatschappelijke aspect. De aardappel vraagt veel arbeid en arbeidskrachten zijn in de ontwikkelingslanden voldoende beschikbaar. Tot slot heeft de aardappelteelt in sommige landen ook een positieve invloed op de sociale positie van de vrouw in het gezin en de lokale gemeenschap.

Uit: Boer en tuinder, 12 september 2008

Even maar ...

De Paddenbroek wordt met de dag meer en meer een trefplaats waar “vreemde vogels” neerstrijken voor een picknic, een werkvergadering, een kampvuur, een weekend, een halte op de weg... Zo ook deze groep van trekkers, die met ezel en kar van noord naar zuid op stap zijn. Zo bleven een kleine dag...

Deze vaganten leven van het klussen van karweitjes onderweg en van de “krijg” (giften!).

Vooraf van het laatste, want van werken in de moestuin kwam niets in huis. Maar desalniettemin waren de groene tomaten voor hen rijp genoeg!

De grote Geest is sterker dan de machine

In “De Papalagi” (1917) bundelde Erich Scheurmann (Duits kolonist op Samoa) de “Toespraken” van het opperhoofd Tuiavii uit Tiavea. In eenvoudige bewoordingen tracht deze de eilandbewoners enig begrip bij te brengen van de leefwereld van de blanke. Hij herleidt wat zo ingewikkeld lijkt tot de essentie, zodat er in deze beroerde tijden met een wereldwijde kredietcrisis een nieuw begrip uit oplicht.

De volledige tekst tref je in De Papalagi, 1980, Uitgeverij Heureka, Weesp, p. 59-63.

De Papalagi maakt vele dingen die wij niet kunnen maken, die wij nooit zullen begrijpen, die voor ons hoofd niets dan zware stenen zijn. Dingen, die wij nauwelijks begeren, maar die de zwakkeren onder ons toch tot verstijving en valse wee-

moed kunnen brengen. Laten we daarom onbeschroomd de wonderbare kunsten van de Papalagi beschouwen. De Papalagi heeft het vermogen alles tot zijn speer en zijn knots te maken. Hij neemt de wilde bliksem, het hete vuur en het snelle water en onderwerpt ze aan zijn wil. Hij sluit ze op en geeft ze bevelen. Zij gehoorzamen. Ze zijn z'n sterkste krijgers. Hij kent het geheim de wilde bliksem nog sneller en lichtender te maken, het hete vuur nog heter, het snelle water nog sneller. De Papalagi schijnt werkelijk de hemeldoorbreker te zijn, de bode Gods; want hij beheerst de hemel en de aarde naar zijn genoegen. Hij is vis en vogel en worm en paard tegelijk. Hij boort zich in de aarde. Door de aarde heen. Onder de breedste zoetwaterstromen door. Hij kruipt door bergen en rotsen. Hij bindt ijzeren wielen onder zijn voeten en jaagt sneller voort dan het snelste paard. Hij stijgt op in de luchten. Hij kan vliegen. Ik zag hem langs de hemel scheren als de zeemeeuw. Hij heeft een grote kano om onder de zee te varen. Hij vaart met een kano van wolk tot wolk.

Geliefde broeders, ik getuig met deze woorden van de waarheid en gij moet uw dienaar geloven, ook wanneer uw zinnen twijfelen aan dat wat ik verkondig. Want groot en zeer bewonderenswaardig zijn de dingen van de Papalagi, en ik vrees dat er velen onder ons kunnen zijn, die zwak worden voor zoveel kracht.

En waar zou ik moeten beginnen, als ik u alles wilde beschrijven, wat mijn oog met verbazing zag.

Gij allen kent de grote kano, die de blanke stoomboot noemt. Lijkt hij niet op een geweldig grote vis? – Hoe is het alleen mogelijk dat hij sneller van eiland naar eiland vaart dan de sterkste jongelingen onder ons een kano kunnen roeien. Hebt ge de grote staartvin aan de achterkant wel eens gezien bij het voortbewegen? Die slaat en beweegt precies als bij de vissen in de lagune. Deze grote vin stuwt de grote kano voort. Dat dit mogelijk is, is het grote geheim van de Papalagi. Dit geheim rust in de buik van de grote vis. Daar zit de machine die de grote vin de grote kracht geeft. De machine, die is het waarin de grote kracht schuilt. Dit te zeggen, wat een machine is, daarvoor is mijn hoofd niet sterk genoeg. Dit alleen weet ik: ze vreet zwarte stenen en geeft daarvoor haar kracht. Een kracht, die geen mens ooit kan bezitten.

De machine is de sterkste knots van de Papalagi. Geef haar de sterkste ifiboom uit het oerwoud – de hand van de machine slaat de stam aan stukken, zoals een moeder de tarovrucht voor haar kinderen openbreekt. De machine is de grote tovenaars van Europa. Haar hand is sterk en nooit moe. Wanneer ze wil snijdt ze honderd, ja duizend tanoën op één dag. Ik heb haar lendendoeken zien weven, zo fijn, zo sierlijk, alsof de teerste maagdenhanden ze geweven hadden. Ze vlocht van de morgen tot de avond. Ze spoog lendendoeken uit, wel een hele heuvel. Smadelijk en armelijk is onze kracht bij de geweldige kracht van de machine.

De Papalagi is een tovernaar. Zing een lied – hij vangt je gezang op en geeft het je terug, op elk uur dat je het wenst. Hij houdt je een stuk glas voor en vangt je spiegelbeeld daarop. En duizendmaal neemt hij je beeld daarvan af, zoveel als je er maar hebben wilt.

Nog grotere wonderen dan deze heb ik gezien. Ik heb u gezegd, dat de Papalagi de bliksem van de hemel opvangt. Dat is waarlijk zo. Hij vangt ze, de machine moet ze opvreten, verzwelgen en 's nachts spuwt ze ze weer uit in duizend sterretjes, gloeiwormpjes en kleine manen. Het zou voor hem een kleinigheid zijn onze eilanden 's nachts met licht te overgieten, zodat ze licht en schitterend zouden zijn als overdag. Vaak zendt hij de bliksems weer uit in zijn dienst, beveelt hen waarheen zij moeten gaan en geeft hen een boodschap mee voor zijn verre broeders. En de bliksems gehoorzamen en nemen de boodschap met zich mee. De Papalagi heeft al zijn ledematen sterker gemaakt. Zijn handen reiken over zeeën en tot aan de sterren, en zijn voeten halen wind en golven in. Zijn oor hoort ieder gefluister op Savaii en zijn stem heeft vleugels als een vogel. Zijn oog ziet tijdens de nacht. Hij kan door jouzelf heen zien, alsof je vlees doorzichtig was als water, en hij ziet ieder vuiltje op de bodem van dat water.

Dit alles, waarvan ik getuige was en wat ik u verkondig, is slechts een klein deel van wat mijn oog met bewondering heeft mogen aanschouwen.

Pamelse Datjes

Eén van de lekkerste pruim-variëteiten is de Pamelse Datje: een vroege kleine, donkerblauwe pruim met geel-rose vruchtvlees dat losjes rond de pit zit.

Wij hebben er het raden naar hoe een fruitvariëteit een naam krijgt. Vaak is het de “teler”, die de nieuwe vrucht een naam toedicht. Nog al eens is het zijn eigen naam of een naamgeving, waarin de referentie naar de streek van afkomst samen met de specifieke kenmerken van de vrucht (smaak, uitzicht, rijpingsperiode, enz...) vervat zit.

In vele gevallen blijft het verleden duister. Voor de pruim-variëteit, die wij in de kijker stellen, is de lokale verankering duidelijk: ze werd voornamelijk in Pamel (het huidige Roosdaal) geteeld. Maar daarmee is slechts de helft van de naam aangegeven. Wat “Datje” zelf betekent weten wij niet: onze etymologische speurtocht faalt!

Er is evenwel meer! Tijdens een gesprek met Rufin Devos uit Leerbeek werd ik ingeleid in een familiegeheim: een zekere De Smet – een verre voorouder van hem – ging rond 1750 op 17-18 jarige leeftijd werken als tuinman bij een Frans kasteelheer. Hij bracht pootgoed mee uit Frankrijk en plantte het uit op het ouderlijk erf. Deze import legde de basis van een familiaal fruitbedrijf, dat de nieuwkomer een ruime verspreiding gaf in Pamel en omstreken.

In dit verband is de naam en de faam van Rufin's overgrootvader Baptist De Smet als fruitkweker in de familie blijven leven.

De “Datje” zelf is bijna een fossiel geworden; in de collectie van De Paddenbroek komt ze niet meer voor.

Wij moeten dus dringend op zoek naar ent-hout om de variëteit naar de toekomst toe een nieuwe start te geven.

De “Datje” is te lekker om ze verloren te laten gaan!

Verslag van twee werkvergaderingen van het Bestuur

Een eerste ...

In voorbereiding op het nieuw project, dat vóór eind augustus 2008 bij Pajottenland+ (de subsidiërende instantie in de regio) moest worden ingediend, werd er op 21 augustus van gedachten gewisseld met een beperkte groep van het bestuur en enkele deskundigen.

Hierbij een verslag van de bespreking:

De stelling van de werkgroep is dat de doelstelling van het nieuwe project moet zijn zoveel mogelijk volk in de Paddenbroek over de vloer te krijgen: bezoekers (individueen, scholen, verenigingen), werkgroepen (hobbyisten, professionelen). Daartoe moet de inzet van de “middelen” (boomgaard, poelen, bijen, moestuin, ...) geoptimaliseerd worden; er zijn geen nieuwe materiële investeringen nodig, waarvoor subsidies aangevraagd worden.

Concreet: op het vlak van de “middelen” kan een bescheiden uitbreiding van de fruitteelt overwogen worden in de richting van kleinfruit, zodat een bredere en langere teeltperiode kan gerealiseerd worden (van mei tot november) met een hogere bezoekgraad.

Rond de “middelen” (boomgaard, poelen, enz ...) moeten educatieve verken-pakketten gemaakt worden, die het “middel” (of aspecten ervan) toelichten.

Vooraf moet gemikt worden op het aanmaken van doelgroeppakketten (met identificatie van de doelgroep en bijkomende methodieken (doelstelling, middelen => interactieve beleving)).

Doelgroepen: scholen (o.m. basisscholen), land- en tuinbouwscholen, fruittelers – landbouwers, natuurgidsen, imkers, passanten, “koken - proeven” (picknic – arrangementen), boerenmarkten, winkels, wandelcentra, enz...

Een tweede ...

Op dinsdag 7 oktober meldde het Bestuur van Pajottenland+ zich om 16u in de raadzaal van het gemeentehuis aan voor een gesprek met ons eigenste bestuur. Deze delegatie kwam zich andermaal op de hoogte stellen van onze visie op de (toekomstige) werking van De Paddenbroek.

In de aanloop naar dit gesprek werd een ontwerp tekst klaargestoomd, die in grote lijnen als een beleidsnota kan doorgaan. Wij laten U, beste lid, graag delen in de boodschap.

Het lopend project is niet af:

Op de site van het ter-ziele-gegane familiale fruitbedrijf Hof Te Brettakens de rijke traditie van de Pajottenlandse fruitteelt, die voorheen onze streek landschappelijk modelleerde (cfr. Sint-Truiden), innoverend nieuw leven inblazen, in een zachte,

optimaal ecologisch en biologisch uitgekende bedrijfsvoering, die meerdere doelstellingen “in één” wil waarmaken.

Deze missie kan in enkele concrete realisaties worden aangetoond.

1. Herstel van het landschap (in al zijn functies: biotoop, decorum voor de wandelaar, basis voor elk productie-proces) in de aanplanting van 3 typen van boomgaarden (consistente hoogstam, wijker-blijver, laagstam).

2. Verzamelen én vermenigvuldigen van diverse streekeigen fruitvariëteiten van (bijna verdwenen) soorten pit- en steenfruit, en van kleinfruit in de aanleg van diverse boomgaarden en van een boomkwekerij.

3. In functie van een renderende fruitoogst het imkeren door de constructie van een open bijenhal, met aansluitend een bijenpaviljoen, dat alle bijengerief herbergt.

4. Bepplanten van een moestuin, zoals voorheen elke woonst met een groententuin was omgeven, die de eigen consumptie grotendeels kan invullen.

5. Aanleg van 2 poelen als biotoop van de amfibieën en diverse waterdieren.

“De Paddenbroek en omgeving is zoveel meer dan alleen maar fruitbomen”, zoals in het nieuw ingediend project duidelijk wordt aangegeven.

Een gans gamma van activiteiten wordt rond een aantal basisgegevens voorgesteld, die in een breed samenwerkingsverband een groot effect zullen sorteren.

Doelgroepen:

1. Basisscholen en Middelbare Scholen
2. Opleidingscentra
3. Natuurgroepen en bewegingen
4. Verenigingen uit de agrarische en culturele sector
5. Professionelen
6. Hobbyisten

Operatoren, actoren:

1. Bestuursleden
2. Aangesloten in casu competente leden
3. Externen
4. Vaste medewerkers
5. Sociale werkplaats

De eigen site van De Paddenbroek is de uitgelezen plek (ligging: vrije ruimte, ongehinderde lichtinval, windkracht, brongebied, geen burenlust, ...) om diverse kleine energieprojecten, in functie van een maximale energiewinning en -besparing te ontwikkelen, zoals toegelicht in het ingediend project "Een duurzame energietoekomst voor het Pajottenland."

Colofon:

Het blijft onze overtuiging, zoals deze visie aan de basis lag bij het opstarten van onze vereniging en steeds in actie is gezet in de ontwikkeling van het project, dat De Paddenbroek over unieke troeven beschikt inzake natuurbeleving, landbouw en beheersing van de milieuproblematiek.

Een stukje erfgoed, waarin de symbiose tussen mens en natuur tot stand kwam, wordt duurzaam naar de toekomst verder gedragen.

Samen met velen willen wij onze voorbeeldfunctie vanuit nieuwe inzichten op al deze vlakken waarnemen.

Interview met Hugo en Nele

Dobberend op de hobbelige kassei in het ‘hol van Pluto’ klop ik aan op de Schavoliestraat te Oetingen bij Nele en Hugo, voorheen werkzaam op een jeugd – en gezinsboerderij. Het gesprek ging meteen van start.

Hugo: *“Vanaf 1995 werkte ik als boer-huisbewaarder op het Neerhof te Dilbeek. Voorheen richtte ik reeds in het MPI St. Franciscus te Strijtem de kinderboerderij op.*

De opstap naar een heuse boerderij van 20 ha op een boogscheut van de grootstad trok mij wel aan. Aanvankelijk runden wij, mijn partner en ik, het bedrijf volgens de gangbare aanpak: met de inzet van groot alaam, kunstmeststof, sproei-stoffen, enz...

Maar het kwam ons voor dat wij aldus niet goed bezig waren.

In samenspraak met het bestuur schakelden wij prompt over op de biologische bedrijfsvoering in een gemengd bedrijf. Zowat alle dieren, die je op een boerderij kunt aantreffen, namen hun deel van de vitale ruimte in: melk – en zoogkoeien, schapen, geiten, varkens, een paard, een ezel; alsook legkippen, eenden, ganzen, konijnen, kalkoenen, ... Wij voorzagen in de produktie van voedergewassen als maïs en bieten, aangevuld met biologisch krachtvoer.

Onze produktielijn omvatte ook de teelt van diverse graangewassen en aardappelen, waarbij werd uitgekeken naar resistente rassen, die weinig bespuitingen behoeften.

So wieso was er ook een moestuin en een kruidentuin.”

Piet: **“Jullie teeltplan met bijhorende veestapel verschilde in weinig van het ‘klassieke’ gemengd landbouwbedrijf!”**

Hugo: *“Inderdaad! Wij weerden evenwel alle pesticiden, wat inhield dat het onkruid machinaal en manueel – harken en wieden! – moest worden geruimd. Maar op dit vlak diepten wij de aloude praktijk op van de teeltafwisseling, wat de uitputting van de grond voorkwam en resistent onkruid alle doorleefkansen ont-nam.”*

Piet: **“Eigenlijk runden jullie een ‘gewoon’ landbouwbedrijf. Welke doel-groepen hadden jullie op het oog?”**

Hugo: *“Voor de initiatiefnemers van de V.Z.W. Het Neerhof was het opzet een ‘jeugd – en gezinsboerderij’ tot bloei te brengen, waarin de diverse aspecten van een kleinschalig bedrijf aan bod komen.*

Zij mikten vooral op de nederlandstalige basisscholen van het Brussels Gewest, die als het ware aan hun achterpoortje met het boerenleven in contact zouden komen.”

Piet: “Het lijkt mij niet evident jonge kinderen met het werk op het veld en het erf vertrouwd te maken!”

Hugo: “En toch draaide alles rond het seizoensgebonden arbeidsproces! Zo werd in de lente een perceel, waarop een zomergewas zou worden geplant of gezaaid, klaargelegd door het op te breken, te bemesten en om te ploegen.

Eens ‘bewerkt’ werden de voren met paard en voetploeg getrokken, waarin de pootaardappelen op voet-afstand werden neergelegd. Met de hark werd dan het plantgoed afgedicht, dat – tot een ontluikend plantje opgeschoten – werd aangekuild. Eens afgerijpt, moest het aardappelveld worden gerooid.

Stap vóór stap konden bezoekende klassen actief bij het groeiproces van de aardappel worden betrokken: mest moest op het veld gespreid, pootaardappelen moesten omzichtig in de voor gelegd ... en finaal moesten de gerooide knollen worden opgeraapt, gestockeerd en gesorteerd.. Deze aanpak geldt voor alle aspecten van het werk op de boerderij: bieten bv. moeten gezaaid, gewied, gerooid, geruimd en ... uiteindelijk gevoederd!

Het Neerhof was en is geen kijk – ,maar een doe-boerderij.”

Nele: “De belangstelling was groot, gelet op het feit dat het hele schooljaar door de boerderij volgeboekt was. Wekelijks konden wij in het kader van de landbouw-activiteit én in eigen parallelle projecten vier klassen van 20 à 25 leerlingen aan. In de regel verbleef een klas een hele dag op de boerderij. Vaak deelden wij deze dag in een voor – en namiddag project: bv. in de voormiddag appelen plukken, in de namiddag fruitsap en compot maken!

Een hele resem ‘doe-pakketten’, geïllustreerd met posters en panelen, werd uitgekend. De woorden zeggen het zelf: van ‘graan tot brood’, van ‘varken tot worst’, van ‘koe tot kaas’, van ‘schaap tot trui’, van ‘kip tot ei’ en van ‘ei tot kip’, van ‘patat tot friet’, ...

Het was dus een hele bedoening: de leerlingen moesten dus letterlijk hun handen vuilmaken, en aan de lijve ondervinden dat ons voedsel niet zonder moeite op ons bord komt.

Vanuit de overweging van efficiëntie en veiligheid was een competente begeleiding vereist, die zo’n 8 à 10 leerlingen onder zijn hoede nam.

Bij kleuters die al tevreden zijn met ‘even op de ezel zitten’ of ‘het konijntje aaien’ mocht dit aantal wel wat worden opgetrokken.”

Hugo: “In de Paddenbroek is veel mogelijk, weliswaar in de context van fruit en natuur-exploratie. Ik ben evenwel van mening dat er een grotere plaats moet worden ingeruimd voor het kweken van vee. Te beginnen met kleinvee ... en later: een paard, een koe, ... En zo zijn wij echt aan het boeren!”

Nele: “Daarbij zou ik niet te groots beginnen! Geen volkstoeloop van meerdere klassen tegelijk! Neen, liefst met één klas per week, waarmee een goed uitgekend doe-programma wordt opgezet. Liefst in samenwerking met de scholen van Groot-

Gooik, zodat er bij de bevolking een draagvlak groeit dat De Paddenbroek als een noodzakelijke schakel ziet in de opleiding en vorming van onze kinderen.”

Hugo: *“Waarom niet volgend jaar in april aan alle leerlingen van de basisscholen van Groot-Gooik vanuit De Paddenbroek een klein pompoenplantje meegeven, dat ze thuis op een verloren hoek in de tuin kunnen planten, om dan in september mee te dingen in de pompoenen-wedstrijd op de jaarmarkt?
Zo breng je de kinderen bij wat ‘groeï en bloei’ is in de natuur!
Zo schep je een band tussen de school en de samenleving!”*

Piet: *“Een goed idee! Om uit te dragen!”*

Wereldbollen

Op zondag 21 september organiseerde de werkgroep van de 11.11.11-actie van Groot-Gooik “Wereldbollen”: een gezinsfietsstocht tussen de verschillende trefpunten van de inleefdag in de regio.

De Paddenbroek was er één van.

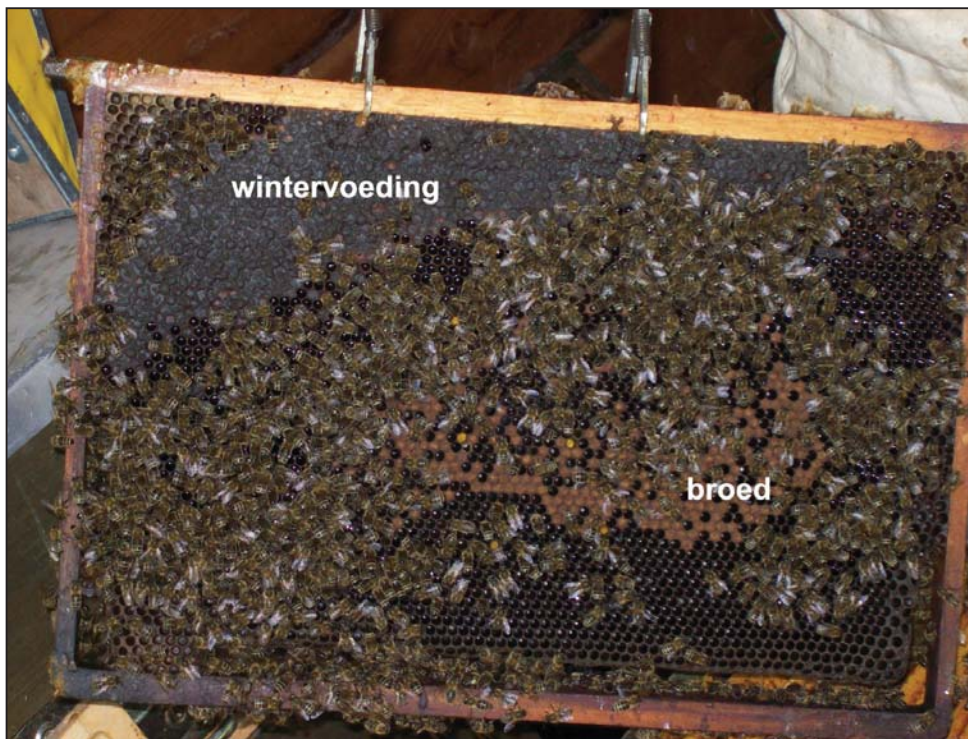
Spandoeken, panelen, info-stands, Latijns-Amerikaanse gerechten en muziek op een zonovergoten binnenplein maakten van deze dag een sfeervol wereldfeest.

Inwinteren van bijenvolken

De herfst heeft zijn intrede al volop ingezet met al zijn prachtige kleuren en de winter staat voor onze deur. Het is een tijd van lange avonden en neergelaten luiden. Voor de bijen en de imker daarentegen zijn het nog belangrijke dagen. Op de laatste warme zonnige namiddagen halen ze nog hun laatste voorraden binnen. Als imker moeten wij erop toezien dat de bijen voldoende wintervoeding toegediend krijgen. Voor de bijen is immers een nieuw bijenseizoen gestart na de laatste slingerbeurt, dus wanneer de zomerhoning geoogst werd (1 tot 15 augustus).

Het wintervoer dat wij toedienen, best vòòr 15 september, is eigenlijk ter vervanging van honing die we hen ontnamen. Het is zeer belangrijk tijdig te voederen zodat de zomerbijen het toegediende suikerwater kunnen stockeren. Wanneer we te laat in het jaar zouden voederen, moeten de winterbijen teveel werken waardoor ze verzwakt de winter ingaan. De winterbijen moeten sterk de winter ingaan, ze moeten immers overleven tot in het voorjaar. Ze leven dan ook een stuk langer (6 maanden) dan hun zusterbijen in de lente en zomer (3 weken). Een andere belangrijke handeling is de bestrijding van de varroamijt. Deze mijt kan de bijen sterk verzwakken.

Eind september halen de vlieg(zomer)bijen nog het laatste vindbare stuifmeel binnen. Ze bezoeken vooral de laatbloeiers zoals Asters en Klimop. Een welgekomen reserve voor het komende voorjaar. De zomerbijen sterven af en de winterbijen nemen hun plaats over. Als de zon in oktober elke dag wat lager daalt en de

temperaturen dalen, zal de koningin steeds minder eitjes gaan produceren. Als het nog kouder wordt trekken de bijen zich samen in een tros. Nu laten wij als imker de bijenvolken liefst gerust. Nu de bijtjes in rust zijn, kan de imker starten met de grote schoonmaak. Al het materiaal kan ontsmet worden, lege kasten maken we schoon en kunnen voorzien worden van een nieuw laagje verf.

Men mag nu niet denken dat de bijen slapen, bijen doen geen winterslaap, enkel genieten ze van een welverdiende winterrust. Wanneer de zon zich laat zien vanaf november en de temperatuur

boven de 10 graden komt, vliegen de bijen uit om zich te ontlasten van hun uitwerpselen. Onze bijen zijn goed opgeleerd en ze houden hun kastje proper. Hun belangrijkste taak is nu om te zorgen dat de warmte in de tros, steeds een temperatuur behoudt van 13 tot 25 graden. Om deze warmte te kunnen handhaven, hebben ze hun voedselvoorraad nodig. Nu de bijenkast openen, kan fatale gevolgen opleveren voor de bijenkolonie.

Zowel voor de bijenkolonie als voor de imker is de inwintering zeer belangrijk. Hier leggen wij de fundamenten voor een goed volgend honingooftjaar.

Op 13 september startte de cursus voor gevorderde imkers. Organisatie: Vlaamse imkersbond van Brussel en omstreken i.s.m RLZZZ. De eerste les vond plaats in “De Paddenbroek” met als thema “Inwinteren van bijenvolken” met als spreker dhr Frans Daems.

Ledendag op zondag 31 augustus 2008

De zon was van de partij met een grote opkomst in een prima sfeer!
Wat kan je nog meer wensen om een dag voor de leden te laten slagen?
Een goed programma natuurlijk en dat was er. Op de voorbereidende vergadering van de raad van bestuur werd degelijk werk gemaakt van de voorbereiding van de ingrediënten.

Wat verwachten de leden op hun dag? Dat was het uitgangspunt.
Informatie natuurlijk. Informatie over de inrichting van gebouwen en het terrein.
Informatie over wat 'men' in de Paddenbroek aan het doen is en natuurlijk - zeer belangrijk - informatie over de vooruitzichten naar de toekomst toe.

In alle bescheidenheid mogen wij zeggen dat de bezoekers die er op uit waren om deze info te vergaren grosso modo goed aan hun trekken zijn gekomen en zo hoort het ook.

Het was als ik het goed heb, de derde 'dag van de leden' met een onderbreking in 2007 en het ligt in de bedoeling om deze ieder jaar te organiseren. Liefst op dezelfde dag zodat de leden daarmee ook kunnen rekening houden in hun jaaragenda. Zo'n dag is immers een onmisbare schakel om de band tussen de Paddenbroek en zijn leden in stand te houden en te verstevigen, naast het leden-

blad waarin ook stelselmatig wordt bericht over de stand van zaken in verband met de realisatie van ons project.

Dit contact met de leden ter plekke is ook enorm belangrijk om van gedachten te wisselen over de diverse aspecten. Op dergelijke dagen vernemen wij wat de leden denken over de opzet, de volgorde en de wijze van uitvoeren van het project. Het contact stelt de bestuursleden ook in de mogelijkheid om hun eigen visie over het project uit de doeken te doen.

De powerpoint-presentatie van Johnny Van Bavegem was verder het middel bij uitstek om, in een korte tijdspanne, een overzicht te geven van de systematische aanpak en de realisatie van de werken op het terrein.

Ook de rondleidingen op het terrein werden sterk gewaardeerd. Deze kunnen als volgt worden samengevat:

Een eerste groep werd rondgeleid door voorzitter Piet, die commentaar bracht bij de verschillende aanplantingen en de gedane onderhoudswerken. Daarbij werd door technisch medewerker René Ermens een demonstratie gegeven van het oculeren van kersen op onderstam gisela 5, wat zeer in de smaak viel van de vele geïnteresseerden.

Een rondleiding langs de bijenhal en het -paviljoen werd verzorgd door Erwin Vandersteen, technisch medewerker, die de wondere wereld van een bijenkolonie even in het daglicht plaatste. Ook werd een groepje gevormd met als doel een gedeelte van het Landbouwleerpad te bezoeken, met daarbij ook de uitleg over De

Paddenbroek, maar dan van buiten af bekeken en met als afsluiter een bezoek aan de moestuin in volle zomerpracht. Deze laatste rondleiding nam ondergetekende voor zijn rekening.

Jullie geloven het of niet, maar het grootste succes bij wijze van spreken kenden echter de bakkers op het hof. Inderdaad er werd voor de gelegenheid en om de leden nog meer in de watten te leggen een bakdag georganiseerd. Onnodig te zeggen dat er heel wat voorbereidend werk aan voorafging. Gelukkig konden wij daarvoor beroep doen op een vijftal “huiselijke” bakkers, die vertrouwd zijn met de knepen van het vak. Fred en Greet Timmermans, Hugo O, Rolf Van Haver en Josée De Neef vormden voor de gelegenheid een compleet geheel.

Al vroeg in de voormiddag heerste er in en rond de oven een zenuwachtige sfeer: in welke mate gaat de oven zijn werk doen? Na jaren van rust was hij nog maar enkele keren op temperatuur gebracht. Brood in verschillende vormen en taarten en ovenkoeken... alles werd in gereedheid gebracht terwijl de man van de oven de vlam in de ovenpijp stak.

Het zou ons te ver leiden om alle details van het ovenverhaal te vertellen (zie ook naar de foto's), maar de resultaten waren om u tegen te zeggen.

De heerlijke geur van de versgebakken producten streelde in dergelijke mate het reukorgaan van de aanwezigen, en de boterhammen, ovenkoeken en confituurtaarten vielen zodanig in de smaak dat er tegen de late namiddag niet veel meer van te bespeuren viel. Wie nog iets wenste mee te nemen moest zich danig reppen of viel buiten de prijzen.

Wij feliciteren hierbij van harte deze leden, medewerkers aan onze ledendag, met het resultaat van hun zwoegen bij de hitte van de oven en danken hen zeer speci-

aal voor hun opmerkelijke bijdrage aan het succes van deze ledendag.

Beste lezer, je hebt het reeds begrepen, deze ledendag was een succes in al zijn onderdelen en er werd dan ook tussen pot en pint nog even nagekaart. Daaruit en uit de evaluatie achteraf door de raad van bestuur bleek eensgezind: de 'Ledendag van de Paddenbroek' wordt een jaarlijks weerkerend gebeuren. Door de goede contacten, de onderlinge samenwerking en de sfeer tussen de leden onderling en met de leden van het bestuur moet deze bijeenkomst als een absolute noodzaak worden gezien; ze heeft naast ons ledenblad, een onvervangbare functie verworven bij de organisatie van ons centrum.

Mag ik u, beste lid, als penningmeester ten slotte ook vragen om bij de aanstaande vernieuwing van uw lidmaatschap uw bijdrage spontaan te storten. De Paddenbroek is en blijft een enig product in zijn soort met heel veel mogelijkheden voor de toekomst, voor de jeugd van vandaag en morgen - daarover zijn zelfs de meest sceptische bezoekers het eens, - de moeite waard dus om er in de toekomst even gedreven mee door te gaan..

Een dag als deze betekent ook een riem onder het hart van Piet, van het bestuur, van de technische en andere helpers en medewerkers, en laat ook een goed gevoel achter bij de talrijk aanwezige leden en andere bezoekers, leden-in-spe.

Aankoop van fruitbomen

In de volgende lijst noteren wij de variëteiten, die in meerdere exemplaren vanaf november beschikbaar zijn. Je kan nu al een bestelling plaatsen.

- Appelen:** Keuleman, Jacques Lebel, La paix, Rode Golden, Elstar, Radoux, Winston, Godivert, Kaiser Wilhelm, Sterappel, Cwastresse double, Reinette de France, Gloster, Grenadier, Belle de Boscoop, Nashi Kosui, Reinette Descadre, Karmijn de Sonnaville, Winterrambour, Winterbanana, Grijs Reinette, Treseke Meyers, Reinette de Chênée
- Peren:** Jefkespeer, Amandelpeer, Durondeau, Dubbele Flip, Doyenne de Comice, Calebasse à la Reine, Beurré Hardy, Précosse de Trévoux, Winterkeizerin, Comtesse de Paris, Triomphe de Vienne, Saint Rémy
- Pruimen en kersen:** diverse variëteiten zijn in een klein aantal beschikbaar.

Agenda

Zaterdag 15 november - 14 u tot 17 u - "Dag van de natuur in De Paddenbroek"
Natuurpunt Pajottenland is de hele namiddag aan de slag in het natuurgebied tussen Paddenbroek en de Kesterheide.

Kom even langs en we leiden je graag rond in onze "groene parel" en de boomgaard, bijenhut, poel van De Paddenbroek. Proef ook natuurproducten!

België - Belgique
P.B.
1755 Gooik
BC 10460

Dit Leader+ project wordt medegefinancierd door
de Europese Unie en het departement
Landbouw en Visserij van de Vlaamse Overheid

